

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті проаналізовано економічну сутність офіційної допомоги і механізми її надання з наголосом на зв'язку останньої з Цілями розвитку тисячоліття ООН. Надана критична оцінка впливу офіційної допомоги цілям розвитку на просування у вирішенні проблеми бідності та неефективного розподілу доходів. Встановлено, що в результаті допомоги витрати зростають на меншу величину, ніж приріст іноземної допомоги, а рівень внутрішнього запозичення залишається незмінним, що позначається на доходах їхнім зниженням. Підкреслено, що взаємозамінність іноземної допомоги є явищем, яке фактично означає, що фонди іноземної допомоги, призначені для одного проекту, можуть бути витрачені в інших цілях, якщо уряд змінює структуру своїх витрат. Така взаємозамінність підкреслює мотиви одержувача отримати допомогу, втім мотиви реципієнта не завжди спрямовані на вирішення проблеми боротьби з бідністю або продовольчої кризи та підвищення темпів зростання.

Ключові слова: нерівність, бідність, економічне зростання, податковий дохід, сукупний дохід, допомога в цілях розвитку, країна-донор, «грант-елемент», Цілі розвитку тисячоліття ООН.

---

¹ доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

² магістр міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Abstract. *The article analyzes the economic nature of official development assistance, its delivery mechanisms, with a special emphasis on its connection with the Millennium Development Goals. The paper provides critical assessment of the official development impact on progress in solving poverty issues and reducing the inefficient distribution of income. Proved that due to assistance the expenses increase at a lower value than the increase in foreign assistance, and the level of domestic borrowing remains unchanged. Outlined interchangeability of foreign assistance is a phenomenon, which effectively means that foreign assistance funds intended for one project can be spent for other purposes if the government changes the structure of its expenses. Such interchangeability emphasizes motives for assistance, however the recipient motives are not always aimed at solving the problem of fighting poverty or food crisis and increasing growth.*

Key words: *inequality, poverty, economic growth, tax revenue, total revenue, development assistance, donor-country, “grant-element”, Millennium Development Goals.*

Аннотация. *В статье проанализирована экономическая природа официальной помощи и механизмы ее предоставления с акцентом на связи последней с Целями развития тысячелетия ООН. Дана критическая оценка влияния официальной помощи целям развития на продвижение в решении проблемы бедности и снижения неэффективного распределения доходов. Установлено, что в результате помощи расходы растут на меньшую величину, чем прирост иностранной помощи, а уровень внутреннего заимствования остается неизменным, что сказывается на доходах их снижением.*

Ключевые слова: *неравенство, бедность, экономический рост, налоговый доход, совокупный доход, помощь в целях развития, страна-донор, «грант-элемент», Цели развития тысячелетия ООН.*

Постановка проблеми. Попри тривалу історію свого існування, феномен економічної допомоги – як з точки зору мотивів країн-донорів так і інтенцій країн-реципієнтів - продовжує продукувати дедалі більше питань на тлі нетранспарентних правил гри та очевидних прорахунків при визначенні сфер застосування допомоги. Цікавим видається й той факт, що згідно своєї філософії, допомога як така має широкий спектр дії – від боротьби з нерівністю у різних її проявах (як то голодом, бідністю, доступом до освітніх послуг та послуг у сфері охорони здоров'я) до вирішення проблем навколишнього середовища та економічного росту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслене знаходить підтвердження в аналізі наукових досліджень, присвячених встановленню економічних ефектів допомоги. Так, Г.Дукуліагос і М.Палдман скорботно констатують, що після сорока років функціонування інституту допомоги, більшість доказів вказує на те, що вона виявилась неефективною [12]. Натомість, авторський колектив на чолі з М. МакГілвірсеєм небезпідставно стверджує, спираючись на емпіричний досвід різних груп країн, що попри недосконалість, властиву механізму надання допомоги, досягнення економічного зростання в країнах-реципієнтах має більше шансів за умов її отримання [12].

Втім, погоджуючись із припустимістю таких висновків, у Е.Меші та М.Віварелі не знаходимо фактів, що демонстрували б вплив зростання доходу, в першу чергу, на бідні верстви населення [14]. В свою чергу, М.Шафіулла [15], фокусуючи свій дослідницький інтерес на проблемі нераціонального розподілу ресурсів, наполягає, що допомога здатна зменшити різницю в доходах населення за існування певних вихідних умов та каналів взаємовпливу. Цілком очікуваними, в контексті цього, сприймаються припущення Р.Флека і К.Кілбі [16], Л.Анджелес та К.Неанідіса [17], Дж.Тавареса [18] про те, що основні вигоди від допомоги отримує саме політична еліта. Подібні факти надихнули вчених А.Алесіну та Б.Ведера [19] дослідити кореляційні зв'язки між корумпованістю уряду країни, що претендує на отримання допомоги, і умовами доступу до останньої. Більше конкретики знаходимо в працях Р. Раджана і

А.Субраманіана [20], присвячених встановленню взаємозв'язків між допомогою і ресурсним прокляттям; в доробку Р.Холдера [21], що фокусується на проблемі розподілу рентних платежів; між допомогою та інвестуванням в інтерпретації П.Селаї, Р.Сьунезена [22].

Втім, ми пропонуємо поглянути на проблему допомоги не лише в регіональному розрізі – з певним набором стартових умов запровадження і наслідків освоєння, а більш глобально – з акцентом на боротьбі з бідністю та неефективним розподілом доходів як одними із Цілей розвитку тисячоліть ООН, що і являє **наукову мету** даного дослідження.

Викладення основного матеріалу. Програми міжнародної допомоги є відносно давнім та широко вживаним інструментом економічного впливу на держави-суб'єкти МЄВ. Першим фактичним історичним актом реалізації програми фінансової допомоги варто вважати французькі відрахування на користь США у часи революційних коливань та проголошення республіки (1760-70-ті рр.). Цікавим є той факт, що по мірі зростання обсягів відрахувань на користь тоді ще молодій республіці Сполучених Штатів, фінансового занепаду зазнавала сама імперія бурбонів, що призвело до сумнозвісних подій 1789 р. у Бастилії. Бурхливого розвитку міжнародні програми допомоги набули у другій половині ХХ ст., а основним каталізатором даного процесу варто вважати післявоєнний «План Маршала». Діяльність Групи Сприяння Розвитку (ГСР), що була створена 13 січня 1960 р. та перетворена на Комітет Сприяння Розвитку (КСР) після започаткування ОЕСР, стала першим інституційним праобразом сучасної офіційної допомоги цілям розвитку (ОДЦР). Закономірним видається той факт, що провідні розвинені країни, які сьогодні розглядаються як фундамент славнозвісної «Великої Сімки», формували засадничі принципи функціонування ГСР (Табл.1).

Таблиця 1

Інституціоналізація режиму сприяння міжнародному розвитку

Період	Особливості	Міжнародно-правові документи, що регулюють відносини «донор допомоги – реципієнт допомоги»
1960-1970 рр.	Колективне право на розвиток, невід'ємність державного суверенітету, промисловий розвиток як інструмент швидкого досягнення соціального прогресу	<ul style="list-style-type: none"> • Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам (ГА ООН, 1960 р.). • «Декада розвитку» ООН – програма міжнародного економічного співробітництва (ГА ООН, 1961 р.). • Декларація про невід'ємний суверенітет над природними ресурсами (ГА ООН, 1962 р.). • Організація Об'єднаних Націй про промисловий розвиток (ГА ООН, 1962 р.). • Установа Конференції ООН про торгівлю та розвиток в якості органу Генеральної асамблеї (ГА ООН, 1964 р.). • Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (ГА ООН, 1966 р.). • Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (ГА ООН, 1970 р.). • Декларація Ліми та План дій щодо промислового розвитку та співробітництва (II Генеральна конференція ЮНІДО, 1975 р.).
1970-1990 рр.	Створення справедливих (преференціальних) умов для країн, що розвиваються, а також становлення права на розвиток	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття розвитку ООН (ГА ООН, 1970 р.). • Хартія економічних прав та обов'язків держав (ГА ООН, 1974 р.). • Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку та Програма дій щодо становлення нового міжнародного економічного порядку (ГА ООН, 1974 р.). • Декларація про використання науково-технічного прогресу в інтересах світу та на користь людству (ГА ООН, 1975 р.). • Міжнародна стратегія розвитку на третє Десятиліття розвитку ООН (ГА ООН, 1980 р.). • Декларація про право на розвиток (ГА ООН, 1986 р.).
1970-н.ч.	Акцент на соціальні аспекти розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • Декларація соціального прогресу та розвитку (ГА ООН, 1969 р.). • Єдиний підхід до економічного та соціального планування в області національного розвитку (ГА ООН, 1970 р.). • Копенгагенська декларація про соціальний розвиток (Всесвітня зустріч на високому рівні в інтересах соціального розвитку, 1995 р.).

1970-н.ч.	Перехід від колективного права на розвиток до індивідуального	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ООН, 1966 р.). • Кокойокська декларація (ЮНЕП/ЮНКТАД, 1974 р.). • Віденська декларація та Програма дій (Всесвітня конференція про права людини, 1993 р.).
1970-н.ч.	Активізація співробітництва між країнами, що розвиваються («Південь-Південь»)	<ul style="list-style-type: none"> • Конференція ООН з технічного співробітництва між країнами, що розвиваються (ГА ООН, 1978 р.). • Конференція ООН по співробітництву «Південь-Південь» (ГА ООН, 1994 р.). • Економічне та технічне співробітництво між країнами, що розвиваються та конференція ООН про співробітництво «Південь-Південь» (ГА ООН, 1995 р.).
1980-н.ч.	Перехід від соціально-економічних аспектів розвитку до концепції сталого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • Ріо-де-Жанейрська декларація про навколишнє середовище та розвиток; Конвенція про біологічну різноманітність (Конференція ООН про навколишнє середовище та розвиток, 1992 р.). • Кіотський протокол (3-я Конференція сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, 1997 р.). • Йоханнесбургська декларація про сталий розвиток (Всесвітня зустріч на високому рівні про сталий розвиток, 2002 р.).
2000-н.ч.	Підвищення рівня гармонізації та ефективності міжнародної допомоги.	<ul style="list-style-type: none"> • Декларація тисячоліття ООН (ГА ООН, 2000 р.). • Монтерейський консенсус (Міжнародна конференція щодо фінансування розвитку, 2002 р.). • Римська декларація щодо питань узгодження (Форум високого рівня щодо питань узгодження, 2003 р.). • Паризька декларація про підвищення ефективності зовнішньої допомоги (2-й Форум високого рівня, 2005 р.). • Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 р. (ГА ООН, 2005 р.). • Дохійська декларація про фінансування розвитку (ГА ООН, 2008 р.). • Аккрська програма дій (3-й Форум високого рівня щодо підвищення ефективності допомоги, 2008 р.). • Пусанське партнерство для ефективного співробітництва в цілях розвитку (4-й Форум високого рівня щодо підвищення ефективності допомоги, 2011 р.).

Джерело: розроблено автором на основі бази даних «Міжнародне право розвитку» з використанням матеріалів ООН та ОЕСР.

Ще в 1970-х роках країни, що розвиваються ініціювали дебати про необхідність перебудови міжнародних економічних відносин в сфері сприяння розвитку. Суть перебудови зводилася до вимог забезпечення повного і постійного суверенітету кожної держави над його природними ресурсами і всієї

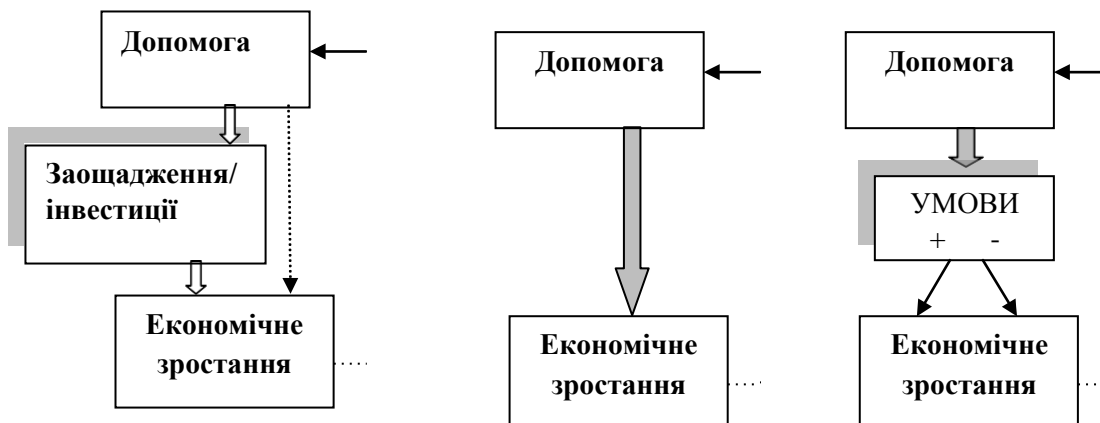
економічної діяльністю, включаючи безумовне право на націоналізацію. Йшлося також про сприяння в передачі нової техніки і технологій, необхідних для модернізації виробництва в цих країнах, про протидію несприятливим для країн, що розвиваються змінам цін на світовому ринку, про встановлення ефективного контролю над діяльністю транснаціональних корпорацій.

Підтвердженням необхідності проведення реформ стало одностайне прийняття «Декларації про встановлення нового міжнародного порядку» на пленарному засіданні Генеральної асамблеї ООН в 1974 році. Однак країни-донори ще довго дотримувалися доктрини «задоволення первинних потреб», проголошеної в рамках Другої міжнародної стратегії розвитку. У період з 1968 по 1975 роки найсильніші посухи в зоні Сахеля в Африці, Ефіопії та Бангладеші викликали масовий голод. Країни-донори КСР ОЕСР в період з 1973 по 1975 роки виділили значні ресурси на боротьбу з цими лихами. Серед спонукальних чинників зміни позиції країн-донорів з концепції «прискороного зростання» на «задоволення первинних потреб» виділяють наслідки світової енергетичної кризи і неспроможність країн, що розвиваються вирватися з «пастки бідності», підсиленої демографічним вибухом в країнах Африки, Азії та Латинської Америки.

Слід констатувати відсутність одностайності у тлумаченні самого поняття «допомога». Як правило, іноземна допомога виступає як необхідний засіб сприяння економічному розвитку в найменш розвинених країнах. Мета програми іноземної допомоги найменш розвиненим країнам полягає у прискоренні їх економічного розвитку до того моменту, де задовільні темпи росту можуть бути досягнуті на основі самопідтримки. Таким чином, загальна мета зовнішньої допомоги – це надання кожній найменш розвиненій країні позитивних стимулів для реалізації максимальних зусиль країни щодо підвищення темпів її зростання.

Стандартне визначення іноземної допомоги виходить з Комітету сприяння розвитку (КСР) Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка визначає іноземну допомогу як фінансові потоки, технічну

допомогу і товари, які: в якості своєї основної мети призначені для сприяння економічному розвитку та добробуту (таким чином, виключають допомогу військовій сфері та для інших цілей, що не допомагають розвитку); передбачають гранти або пільгові кредити [23].

Рис. 1. Моделі «допомога-економічне зростання» першого, другого та третього покоління

Джерело: [12]

Гранти та пільгові кредити називаються фінансуванням на пільгових умовах, в той час як кредити, які несуть в собі ринкові або близькі до ринкових умови (і, отже, не є іноземною допомогою) відносять до не пільгового фінансування. Згідно КСР, кредит вважається допомогою, якщо він має так званий «грант - елемент» від 25 і більше відсотків, а це означає, що поточна вартість кредиту повинна бути нижчою не менш ніж на 25 % від поточної вартості кредиту в порівнянні з ринковими ставками.

Комітет сприяння розвитку класифікує потоки допомоги на три великі категорії [24]:

- **офіційна допомога в цілях розвитку (ОДЦР)** є найпоширенішою, що складається з допомоги, що надається урядами країн-донорів країнам з низьким і середнім рівнем доходу;

- **офіційна допомога (ОД)** – це допомога, що надається урядами у багатші країни з доходом на душу населення вище, ніж \$ 9,0005 (наприклад, Багамські острови, Кіпр, Ізраїль і Сінгапур), а також країнам, які раніше були частиною Радянського Союзу або його супутників;

- **приватна добровільна допомога** включає в себе гранти від неурядових організацій, релігійних груп, благодійних організацій, фондів та приватних компаній.

Крім ОДР та інших офіційних потоків (ІОП), з країн-донорів до країн-реципієнти направляються приватні потоки на ринкових умовах і приватні гранти. До приватних потоків на ринкових умовах відносять фінансові ресурси, що спрямовуються в країну-реципієнт зі списку КСР приватним сектором країн-донорів. Вони включають прямі закордонні інвестиції, які передбачають довгострокове володіння не менше 10% капіталу компанії; банківські позики і приватні експортні кредити; покупку облігацій країни-реципієнта або цінних паперів компаніями і приватними особами в країні-реципієнті.

Відповідно до класифікації Комітету сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (КСР ОЕСР), офіційна допомога в цілях розвитку - це сприяння країнам і територіям, що входять до списку реципієнтів допомоги КСР, і багатостороннім інститутам розвитку, яке:

- надається офіційними структурами, включаючи державні і місцеві уряди або їх виконавчі органи;
- спрямоване, в першу чергу, на стимулювання економічного розвитку та добробуту;
- носить пільговий характер, при цьому умови надання фінансування щонайменше на 25% більш пільгові порівняно з ринковими при ставці дисконтування 10%.

Ступінь пільговості умов надання міжнародних кредитів і позик визначається так званим грант-елементом або інтегральним показником, що використовується для зіставлення умов надання кредитів і позик, в рамках якого порівнюються умови окремого кредиту за трьома основними параметрами - терміну кредиту, пільгового періоду і процентною ставкою. Таким чином, він показує, яку частину платежу в рахунок погашення боргу недоотримує кредитор в умовах надання кредиту на більш пільгових умовах, ніж ринкові.

Крім списку країн і територій – реципієнтів ОДР існує перелік багатосторонніх інститутів розвитку, внески в які, згідно стандартам КСР, відносяться до ОДР. Він включає в себе понад 50 інститутів ООН, 5 – з Європейського союзу, 3 – від МВФ, 7 – від Групи Світового банку, 3 – від Світової організації торгівлі, 11 регіональних банків розвитку, понад 100 інших багатосторонніх інститутів, в т. ч. субрегіональних банків розвитку, 55 неурядових організацій та 12 приватно-державних партнерств і глобальних альянсів. По ряду інститутів не всі фінансові кошти, виділені в якості внесків, відносяться до ОДР, а лише частина їх, згідно встановлених коефіцієнтів.

Паризька декларація 2005 року сформулювала п'ять головних принципів партнерства щодо офіційної допомоги розвитку: - країни, що розвиваються, розробляють власні стратегії розвитку, удосконалюють свої інститути, протидіють корупції; - країни-донори надають сприяння у відповідності з даними стратегіями та використовують місцеві системи; - країни-донори координують свої дії, спрощують процедури, обмінюються інформацією з метою уникнення дублювання; - країни, що розвиваються, та донори концентрують свої зусилля на виробництві та на визначенні результатів; - донори та партнери з країн, що розвиваються, оцінюють загальні результати розвитку [33, с.83-84].

Водночас, слід акцентувати на тому, що вказані вище історичні аспекти, та й сам змістовний контекст ОДЦР тісно корелює з Цілями Розвитку Тисячоліття ООН, визначеними у 2000 р. Зауважимо, що приведені нижче цілі були одноставно визнані країнами-донорами ОДЦР у якості основного орієнтиру фінансових транзакцій на користь найменш розвинених країн (НРК) та обтяжених боргом країн (ОБК). Викорінення неприйнятно високих рівнів бідності та голоду у глобальному масштабі; забезпечення доступності середньої (шкільної) освіти у планетарному вимірі; сприяння встановленню статевої рівності та підвищення соціальної ролі жінки (особливо актуально для ОБК); зниження випадків дитячої смертності (у віці до 2 років); сприяння укріпленню здоров'я матерів; боротьба з СНІД/ВІЛ, малярією та рештою небезпечних

хвороб; зменшення тиску на навколишнє середовища в рамках заохочення сталого розвитку; побудова міжнародного партнерства заради розвитку.

Крім фінансової допомоги, до ОДР відноситься також технічна допомога, що припускає а) гранти громадянам країни-реципієнта допомоги на здобуття освіти та підвищення кваліфікації як у своїй країні, так і за кордоном; б) виплати консультантам, радникам і іншому персоналу, а також учителям та адміністративним співробітникам, що працюють в країні-реципієнті допомоги (включаючи вартість їх обладнання). Допомога такого роду, що надається з метою сприяння реалізації капітальних проєктів, включається як складова частина двосторонніх проєктів і програм співробітництва.

Втім, результативність такої допомоги небезпідставно викликає сумніви. Так, використовуючи дані по 21 країні за період від 1970 по 1995 роки, Д.Херзером та П.Нунненкампом [25] було виявлено, що допомога впливає на збільшення нерівності в розподілі доходів. Цей факт додає важливий аспект в дослідження ефективності допомоги, доповнюючи тривалі і спірні дискусії про зростання результативності допомоги. Зокрема, результати цих досліджень суперечать оптимістичним поглядам про те, що допомога може бути ефективною у боротьбі з бідністю в країнах-одержувачах, навіть якщо вона не призвела до помітних ефектів у середньостроковому зростанні. Слід підкреслити, що проведений авторами аналіз охоплює загальні ефекти, які не можуть бути віднесені до якихось конкретних механізмів передачі. Це, в свою чергу, має важливі наслідки: якщо попередні дослідження фокусуються майже виключно на збільшенні нерівності через зловживання з боку місцевих еліт у країнах-реципієнтах і використання іноземної допомоги для особистої вигоди, то підхід на кшталт П. Буна концентрується на зміцненні обумовленості допомоги в такий спосіб, аби запобігти витоку ресурсів за рахунок кращого контролю за його потоками, а також ініціювання та підтримки «процесів, які є доцільними, транспарентними і такими, що враховують інтереси бідних верств населення» [26]. Дані, наведені МВФ, красномовно свідчать про відсутність

зрушень у показниках доходів в країнах, що розвиваються, починаючи з 1990-их рр.

Хоча країни і відрізняються власним досвідом, податкові доходи у найбільш бідніших регіонах і країнах, що розвиваються, у більшості випадків, залишалися незмінними або знижувалися. Наприклад, відношення податкових доходів до ВВП знизилося як у країнах Африки на південь від Сахари, так і в Азіатсько-тихоокеанському регіоні. На переконання Б.Клементса, С.Гупти, О.Пивоварського і Е.Тіогсона, частково це може пояснюватись збільшеним використанням різних податкових пільг і послаблень, що може відкрити додаткові можливості для корупції. У той же час, обсяги потоків допомоги в багатьох регіонах залишалися значними по відношенню до внутрішніх доходів [27].

Як зазначає Дж.Стігліц, нерідко й внутрішні еліти також беруть участь у скуповуванні великих активів за договірними цінами [28]. Т.Л.Еванс погоджується з думкою цитованих нею Л.Блама та Ф. Опіци про те, що такі стратегії приватизації не стимулюють внутрішнє капітальне будівництво, але передають ресурси і підприємства іноземним інвесторам за зручними цінами [18]. Більше того, дохід, отриманий іноземними інвесторами на Глобальному Півдні, в основному, репатрійований у країни Першого світу, що, на наше переконання свідчить про викачування ресурсів з нерозвинутих економік. Більше того, як влучно акцентує увагу М. Роуботам, оскільки державні борги сплачені, в тому числі, через механізм оподаткування, репатріація прибутку від приватизованих активів, куплених іноземними інвесторами, сприяє тривалій урядовій заборгованості [30]. Все це жодним чином не впливає на вирішення проблем подолання нерівномірного розподілу доходів та боротьби з бідністю.

Для досягнення Цілей в галузі розвитку на рубежі тисячоліття (ЦРТ), у тому числі скорочення вдвічі бідності в усьому світі до 2015 року, країни-донори визначили за необхідне виділяти 0,7 відсотка свого ВВП на офіційну допомогу на цілі розвитку. Однак у зв'язку з цим Б.Клеменс, С.Гупта, О.Пивоварський та Е.Тіогсон [27] ставлять питання про те, в якій формі має

надаватися ця допомога - у вигляді кредитів або грантів. Вчені стверджують, що, починаючи ще з 1960-их рр., країни – реципієнти допомоги більш приязно відносяться до грантів, адже кредити передбачають тягар майбутніх платежів. З макроекономічної точки зору, це служить стимулом до розумного використання ресурсів та мобілізації податків або, принаймні, до підтримання поточних рівнів забезпечення доходної частини бюджету. Натомість, гранти розглядаються ними як безкоштовні ресурси і, отже, як можливий заміник внутрішніх доходів. Більше того, якщо значна частка кредитів надається на надзвичайно пільгових умовах, а заборгованість по них нерідко реструктуризується, функціонери в країні-реципієнті допомоги починають розглядати такі кредити як аналог грантів.

Водночас, якщо визнавати підхід М.Нісанке та Е.Торбеке [31], згідно з яким окрім каналу «економічного зростання» є інші важливі канали, через які глобалізація впливає на бідність, маємо констатувати приреченість на вкрай високу апроксимативність будь-якого моделювання, присвяченого встановленню кореляційних зв'язків між ОДЦР та завданням подолання бідності. Перелік каналів впливу, до яких, серед іншого, автори залучають технології, мобільність факторів виробництва, структуру трудової міграції, інспірованої глобалізацією; збільшення економічної відкритості і, як наслідок, пов'язану з цим вразливість бідних сімей до економічних та фінансових потрясінь; асиметрію інформації та відмінності у рівнях інституційного розвитку в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, які, зрештою, і опосередковують вплив вище згаданих каналів на бідні верстви населення, переконує в неспроможності економічної допомоги істотно вирішити одну з глобальних проблем людства. Більше того, зміни, що відбулись в історичному контексті з моменту старту програм офіційної допомоги, **дають нам привід за сучасних умов розвитку міжнародних економічних відносин інтерпретувати допомогу як свого роду акт компенсації за прискорену лібералізацію торгівлі та ринків капіталу, які загострили залежність найменш розвинених країн від ринкових коливань.**

Висновки. Попри оголошені високі Цілі розвитку тисячоліття, слід наголосити на співіснуванні різних економічних інтересів – приватних, державних, які лише загострюються у вимірах регіональної і глобальної співпраці, набуваючи в площині офіційної допомоги різкого контрасту. Альтруїстичні та егоїстичні мотиви країн-донорів допомоги відповідають комерційним і політичним задачам, що стоять перед ними. Більше того, не можемо проігнорувати ще й той факт, що вектор зовнішньої допомоги диктується здебільшого політичними і стратегічними міркуваннями, а не економічними потребами та політичною ситуацією країн-реципієнтів. Прискіпливий аналіз розподілу ОДЦР переконує ще й в тому, що остання надається як країнам з демократичними режимами, так і з корумпованим урядом, що не дозволяє сподіватись на її ефективний розподіл контексті окреслених задач боротьби з бідністю й нерівномірним розподілом доходів.

Маємо констатувати кілька варіантів взаємозалежності між допомогою та ефективністю подолання бідності:

- Доходи можуть як збільшитися, так і зменшитися, залежно від форми допомоги та суми, на яку уряд збільшить витрати у зв'язку з її наданням. Так, якщо в результаті допомоги витрати зростають на меншу величину, ніж приріст іноземної допомоги, а рівень внутрішнього запозичення залишається незмінним, то в такому випадку доходи знизяться. Якщо уряд збільшить витрати на більшу величину, ніж приріст обсягу допомоги, то доходи необхідно буде збільшити для збереження постійного рівня потреб у запозиченні. Таке може статися, якщо допомога надається переважно у формі сприяння реалізації проектів, в рамках яких уряд повинен витратити еквівалентну суму і якщо допомога не є взаємозамінюваною. У цьому випадку, зважаючи на необхідність формування еквівалентних фондів в національній валюті будуть потрібні заходи по збору додаткових доходів;

- Уряд передає приватному сектору вигоди від збільшення притоку допомоги шляхом скорочення доходів, що може сприяти поліпшенню ділового клімату. Доходи можуть бути скорочені на повну суму допомоги, а

сукупні державні витрати і позики залишені без змін. Такий підхід передбачає, що допомога надходить у формі підтримки бюджету;

- Допомога призводить до зменшення внутрішнього запозичення, і уряд приймає рішення не витратити зовнішню допомогу. Таке може статися у випадку, якщо уряд нарощуватиме депозити в банківській системі з метою вивільнення ресурсів для приватного сектора;

- Взаємозамінність іноземної допомоги є явищем, яке фактично означає, що фонди іноземної допомоги, призначені для одного проекту, можуть бути витрачені в інших цілях, якщо уряд змінює структуру своїх витрат. Взаємозамінність іноземної допомоги підкреслює мотиви одержувача отримати допомогу, втім мотиви реципієнта не завжди спрямовані на вирішення проблеми боротьби з бідністю або продовольчої кризи та підвищення темпів зростання. Більше того, реалії сьогодення свідчать про те, що країни-донори все частіше схиляються саме до надання кредитів, а не грантів, таким чином, комерціалізуючи тематику допомоги.

Список використаних джерел

1. Резнікова Н.В. Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 111. Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2012. — С. 90—100.
2. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013, сс.149-159.
3. Резнікова Н. Інноваційна модель розвитку національної економіки: оцінка стартових можливостей та засобів реалізації [Електронний ресурс] / Резнікова Н. — Режим доступу: www.academia.org.ua
4. Резнікова Н.В. Перспективи трансформації торговельних відносин України в контексті становлення нових центрів стратегічного партнерства / Н.В.

- Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. – 2015. – № 9. – С. 6-11.
5. Резнікова Н.В. Роль монетарної політики в досягненні економічної стабільності: асиметрії трансмісійного механізму / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. — 2016. — № 3. — С. 7—12. — Режим доступу: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/1248>
  6. Резнікова Н.В. Проблеми подолання асиметричної взаємозалежності країн в умовах регіональної співпраці / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава № 11/2015. — сс.6-10.
  7. Резнікова Н.В. Економічні виклики нео-залежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2014. — №7. — Режим доступу: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/SR/article/viewFile/6849/7663>
  8. Рилач Н.М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи / Н. М. Рилач // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2012. - Вип. 110(2). - С. 82-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_110%282%29__17
  9. Рилач Н. М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки / Н. М. Рилач // Міжнародні відносини. Серія «економічні науки». – 2016. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589
  10. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>
  11. Рилач Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології як пріоритетний фактор становлення постіндустріальної економіки / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – №112. – С. 174–179.
  12. Doucouliagos, H. The aid effectiveness literature: The sad results of 40 years of research [Electronic resource] / H. Doucouliagos, M. Paldam // Journal of Economic Surveys. – 2009. – Vol. 23. – P. 433-461. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/p/cam/camdae/0773.html>

13. McGillivray, M. Controversies over the impact of development aid: It works; it doesn't; it can, but that depends [Electronic resource] / M. McGillivray, S. Feeny, N. Hermes, R. Lensink // Journal of International Development. – 2006. – Vol. 18. – P. 1031-1050. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/a/wly/jintdv/v18y2006i7p1031-1050.html>
14. Meschi, E. Trade and income inequality in developing countries [Electronic resource] / E. Meschi, M. Vivarelli // World Development. 2009. – Vol. 37. – P. 287-302. – Mode of access: <http://eprints.ioe.ac.uk/4526/1/Meshi2009Trade287.pdf>
15. Shafiullah, M. Foreign aid and its impact on income inequality [Electronic resource] / M. Shafiullah // International Review of Business Research Papers. – 2011. – Vol. 7. – № 2. – P. 91-105. – Mode of access: <http://www.bizresearchpapers.com/7.Shafiullah-FINAL.pdf>
16. Fleck, R.K. Changing aid regimes? U.S. foreign aid from the Cold War to the War on Terror [Electronic resource] / R.K. Fleck, C. Kilby // Journal of Development Economics. – 2010. – Vol. 91. – P. 185-197. – Mode of access: http://www.relooney.info/0_NS4053_67.pdf
17. Angeles L. Aid effectiveness: The role of the local elite [Electronic resource] / L. Angeles, K.C. Neanidis // Journal of Development Economics. – 2009. – Vol. 90. – P. 120-134. – Mode of access: <http://eprints.gla.ac.uk/40475/>
18. Tavares, J. Does foreign aid corrupt? [Electronic resource] / J. Tavares // Economics Letters. – 2003. – Vol. 79. – P. 99–106. – Mode of access: <http://www.dochas.ie/Shared/Files/4/DoesForeignAidCorruptFinal.pdf>
19. Alesina, A. Do corrupt governments receive less foreign aid? [Electronic resource] / A. Alesina, B. Weder // American Economic Review. – 2002. – Vol. 92. – P. 1126-1137. – Mode of access: http://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4553011/alesina_corruptgovernments.pdf
20. Rajan, R.G. Aid, Dutch disease, and manufacturing growth [Electronic resource] / R. G. Rajan, A. Subramanian // Journal of Development Economics. – 2011. – Vol. 94. – P. 106-118. – Mode of access: <http://edepot.wur.nl/197584>

21. Hodler, R. Rent seeking and aid effectiveness [Electronic resource] / R. Hodler // International Tax and Public Finance. – 2007. – Vol. 14. P. 525-541. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/a/kap/itaxpf/v14y2007i5p525-541.html>
22. Selaya, P. Does foreign aid increase foreign direct investment? [Electronic resource] / P. Selaya, R. V. Sunesen. – Mode of access: <http://econpapers.repec.org/paper/kudkuiedp/0804.htm>
23. Портал Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>
24. Nielsen L. Classifications of Countries Based on Their Level of Development: How it is Done and How it Could be Done [Electronic resource] / L. Nielsen // IMF Working Paper. - 2011. - Mode of access: http://www.relooney.fatcow.com/0_NS4053_1504.pdf.
25. Herzer, D. The Effect of Foreign Aid on Income Inequality: Evidence from Panel Cointegration [Electronic resource] / D. Herzer, P. Nunnenkam. – Mode of access: http://www.ifw-members.ifw-kiel.de/publications/the-effect-of-foreign-aid-on-income-inequality-evidence-from-panel-cointegration/KWP_1762.pdf
26. Boone, P. Politics and the effectiveness of foreign aid [Electronic resource] / P. Boone // European Economic Review. – 1996. – Vol. 40. – P. 289-329. – Mode of access: <http://academic.research.microsoft.com/Publication/3584393/politics-and-the-effectiveness-of-foreign-aid>
27. Клементс Б. Внешняя помощь: гранты или кредиты [Электронный ресурс] / Б. Клементс, С. Гупта, А. Пивоварский, Э. Р. Тионгсон. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2004/09/pdf/clements.pdf>
28. Stiglitz J. E. Globalization and its discontents / J. E. Stiglitz // New York: W. W. Norton. – 2002. – p.282.
29. Evans T.L. Understanding the Political Economy of Enforced Dependency in the Globalized World. A Springboard for Sustainability-oriented Action [Electronic resource] / T.L. Evans // 2011. - Mode of access: http://www.feasta.org/documents/enforced_dependency/enforced-dependency.pdf

30. Rowbotham M. *Goodbye America! Globalization, debt and the dollar empire* / M. Rowbotham // Charlbury, Oxfordshire, England: Jon Carpenter Publishing. - 2000. – 209 p.
31. Nissanke, M. *Channels and Policy Debate in the Globalisation-Inequality-Poverty Nexus* [Electronic resource] / M. Nissanke, E. Thorbecke // WIDER Discussion Paper no. 2005/08. – Mode of access: <http://ucatlas.ucsc.edu/blog/?p=48>